

Samenvatting “Schets van het systeem van Burger Democratie”

Bij het huidige systeem van de Parlementaire Democratie doet de burger één keer in de vier jaar per bestuursgebied (land, provincie, gemeente en stadsdeel) een partijkeuze inzake het orgaan dat het bestuur controleert (Tweede Kamer, Provinciale Staten, Gemeenteraad, Stadsdeelraad). Op basis van de krachtsverhoudingen binnen die organen wordt er een bestuur gevormd dat vervolgens gecontroleerd wordt door die organen. Zonodig wordt dat bestuur weggestuurd, hetgeen alleen op landelijk niveau kan leiden tot nieuwe verkiezingen. Noch bij het benoemen van functionarissen, noch bij het nemen van besluiten, wordt de kiezer expliciet geraadpleegd. Doorgaans duurt het drie tot vijf maanden na verkiezingen van de Tweede Kamer dat er een regering is gevormd.

Bij het systeem van Burger Democratie krijgt de burger een veel belangrijkere rol en kan het bestuur slagvaardig opereren. De hoofdfuncties van het bestuur en het controlerend orgaan blijven in principe bestaan, maar bij hun opereren krijgt de kiezer een veel grotere mate van verantwoordelijkheid rondom benoemen van functionarissen en het nemen van belangrijke beslissingen. Op de volgende wijze kan dat worden geoperationaliseerd (er zijn meer varianten denkbaar, dit is mijn keuze):

Iedere kiezer krijgt een uniek kiesnummer, waardoor hij/zij bij iedere stemming desgewenst kan stemmen via internet, voice response of bij een (met een online computer toegerust) stembureau. Kiesnummer dient één keer geactiveerd te worden in gemeentehuis, waardoor men gerekend wordt tot de ingeschreven kiesgerechtigden (schatting is dat circa 80% van de kiesgerechtigden zich op den duur zullen laten inschrijven).

De Premier wordt (altijd) tegelijk met de Kamer door de kiezers gekozen. (Er is nog maar één Kamer). De helft van de kamerleden worden via evenredig stelsel gekozen, de andere helft via een echt districtenstelsel (“winner takes all per district”).

Bij verkiezingen kan de kiezer aangeven of hij (anoniem) als kiezer van de Premier, Kamerlid en/of Partij geregistreerd wil worden. Het kiessysteem biedt dan de mogelijkheid dat de desbetreffende gekozenen hun eigen kiezers tussentijds kunnen raadplegen.

De Premier vormt zijn regering, die niet hoeft geaccordeerd te worden door de Kamer. (Dat houdt in dat de regering kort na de verkiezingen aan de slag kan en er geen regeerakkoord komt, waar een deel van de Kamer zich aan heeft geconformeerd).

Ten aanzien van begrotingen van Ministeries en wetsvoorstellen geldt in hoofdlijnen hetzelfde als nu. Voorstellen van de Regering dienen door de Kamer te worden goedgekeurd.

Als Regering en Kamer er beiden achter staan dan, kan als 10% van de ingeschreven kiesgerechtigde Nederlanders dat uitspreekt, er een correctie referendum plaatsvinden. Als meer dan de helft van alle ingeschreven kiesgerechtigden er tegen is dan wordt er gehandeld op dezelfde wijze als er nu gehandeld wordt als de Eerste Kamer iets in meerderheid afwijst. (Correctief Referendum).

Als de Regering iets voorstelt en de Kamer wijst dat in meerderheid af dan kan de Regering het voorleggen aan de kiezers, om na te gaan of de Kamer, inderdaad het standpunt van de kiezers

weergeeft. Als dan meer dan de helft van de ingeschreven kiesgerechtigden er voor is, dan wordt de Kamer overruled. (Hierdoor zal de Kamer bij haar stemgedrag meer rekening moeten houden met wat de kiezers vinden, omdat ze anders het risico lopen, door die kiezers te worden teruggefloten).

Als de Kamer iets wil en de Regering wijst het af dan kan de Kamer desgewenst het voorleggen aan de kiezer. Als dan meer dan de helft de ingeschreven kiesgerechtigden er voor is dan wordt de Regering overruled. (Hierdoor zal de Regering meer gewicht geven aan de wensen van de Kamer als blijkt dat die Kamer echt de wens van de kiezer vertegenwoordigd op het onderhavige onderwerp).

Op verzoek van meer dan 10% van de ingeschreven kiesgerechtigden kan er een Raadplegend Referendum worden georganiseerd over het gewenste onderwerp. De uitslag van dit Referendum hoeft niet bindend te zijn om toch via de rest van het voorgestelde systeem de kiezer zijn invloed en verantwoordelijkheid te geven.

Als de Premier het wenst kunnen er nieuwe verkiezingen worden georganiseerd van de Kamer. Maar op dat moment dient ook de Premier weer gekozen te worden. Als meer dan $2/3^e$ deel van de Kamer dat wenst kunnen er ook nieuwe verkiezingen worden georganiseerd voor de Premier. Op dat moment dient ook de Kamer weer gekozen te worden. Als meer dan $2/3^e$ deel van de ingeschreven kiezers dat wensen dan dienen er ook nieuwe verkiezingen gehouden te worden voor Kamer en Premier.

Voor Gemeenten is het systeem identiek. Waar Premier staat dient Burgemeester gelezen te worden en waar Kamer staat dient Gemeenteraad te staan.

Omdat de Provincie als orgaan in de beleving van de kiezer slechts een kleine rol speelt en het op den duur beter is dat orgaan te laten wegvallen. In de tussentijd is het beter dat de Provinciale Staten gekozen worden vanuit de Gemeenteraden. En dat die Provinciale Staten hun eigen bestuur kiezen, inclusief de voorzitter. (De naam Commissaris van de Koningin vervalt daarbij).

Naast de Parlementaire Enquête komt er ook de Burger Enquête. Als meer dan een kwart van de ingeschreven kiesgerechtigden dat wenst wordt er een Burger Enquête gehouden met dezelfde regels als de Parlementaire Enquête. Alleen zullen degenen die de Enquête uitvoeren geen Parlementariërs zijn, maar (gekozen) buitenstaanders.

Bij diensten voor burgers en bedrijven, die vanuit publiek geld, geheel of grotendeels worden gefinancierd, krijgen afnemers op een structurele wijze, de mogelijkheid deze diensten te controleren en te corrigeren. Dat geschiedt in de vorm van een ombudsman, die eens in de vier jaar gekozen wordt door afnemers. De bevindingen en rapporten van de ombudsman zijn openbaar.

Aan de rechtbanken worden lekenrechters toegevoegd, zodat bij sessies met drie rechters, een van de drie een lekenrechter is. Lekenrechters worden benoemd door de regering en moeten geaccordeerd worden door de Kamer.

Samenvatting van “Het huis van Thorbecke stort in!”

Gebeurtenissen, die achteraf als historische momenten van de 20^e eeuw worden erkend, werden doorgaans op het moment dat ze gebeurden, niet als zodanig herkend, bleek mij uit het boek “In Europa” van Geert Mak. Pas door datgene dat er in de jaren daarop gebeurde, kregen ze een prominente positie in de geschiedenis. Die belangrijke gebeurtenissen kwamen, achteraf gezien, echter nooit zo maar uit de lucht vallen, maar ze vielen altijd binnen de context van de ontwikkelingen op sociaal, economisch en politiek terrein.

Hoe zou aan het eind van deze eeuw het begin van die eeuw in Nederland geduid worden? Ik ervan overtuigd, dat de opkomst en dood van Fortuyn, alsmede de moord op Van Gogh, in de toekomst geplaatst zullen worden binnen een veel grotere trend: de crisis van het uit 1848 stammende democratisch systeem. En het zou me niets verbazen, als dat systeem in de komende tien jaar ingrijpend verandert; goedschiks of –en die kans acht ik groter- kwaadschiks.

De geschiedenis kan ons helpen om goed te beseffen wat er momenteel aan de hand is. Grote veranderingen konden geplaatst worden binnen belangrijke sociaal-economische en technologische veranderingen van hun tijd. Daarbij doen zich telkens terugkerende patronen voor. Zoals dat dergelijke ontwikkelingen nimmer door de machthebbers van dat moment worden onderkend of door hen zelfs worden gebagatelliseerd. Zij zagen niet dat hun machtsbasis steeds verder werd uitgehold door de kracht van de maatschappelijke stroming. En dat leidde niet zelden tot uitbarstingen. Een revolutie, een oorlog -fases van vernietiging en wederopbouw- waren dan nodig voor een nieuw evenwicht met nieuwe machthebbers, of dwongen nieuwe inzichten af bij oude.

Het kan ook op een andere manier: de invoering van de Parlementaire Democratie in 1848 geschiedde doordat Koning Willem II, door de grote onlusten die aan de gang waren in Parijs en Berlijn, bang was dat hij afgezet zou worden. Via de voorstellen van Thorbecke meende hij toch een deel van zijn macht te kunnen bijhouden.

Dat systeem (“Het huis dat Thorbecke bouwde”) is sindsdien eigenlijk niet fundamenteel veranderd. Alleen werd in 1918 omgeschakeld van een censuskiesrecht (mannen, die aan bepaalde voorwaarden voldeden) naar het Algemeen Kiesrecht (onder invloed van de Russische Revolutie uit 1917).

Maar werkt dit systeem nog steeds goed en is het zo flexibel, dat ingrijpende veranderingen niet nodig zijn? Sluit het nog wel aan op de maatschappelijke en technologische ontwikkelingen?

De laatste jaren zien we dat er een veenbrand aan de gang is die gevoed wordt door de kloof tussen politiek en burgers. En aangezien de oorzaak van die kloof niet wordt onderkend, constateer ik dat het optreden van de politici deze kloof inmiddels alleen maar heeft vergroot met alle gevolgen van dien.

Waarom voldeed het systeem lange tijd wel en nu niet meer? En wat is de essentie van het probleem?

Tot het begin van de zestiger jaren is er in Nederland sprake geweest van een verzuild systeem. Als men tot een bepaalde zuil behoorde, vertoonde men alle kenmerken van de leden van die zuil en had men groot vertrouwen in de leiders van de eigen zuil. Dat is sinds de zestiger jaren echter doorbroken, met name door de nieuwe kiezers. De electorale veranderingen van verkiezing tot verkiezing werden sindsdien steeds groter.

Het electoraat van 2005 is daardoor totaal anders dan het electoraat van 50 jaar daarvoor. Beduidend hoger opgeleid en met veel meer informatiebronnen tot haar beschikking. Het politieke systeem is echter nog wel identiek aan die van 50 jaar geleden. Kiezers stemmen op een partij. En dat wordt door de politici van de partijen als mandaat gezien om vier jaar lang vrijwel autonoom keuzes te maken binnen het bestaande politieke krachtenveld.

En dit is de paradox aan de basis van de kloof: De burger is in de laatste 50 jaar door het groeiend opleidingsniveau en verbreding van de informatiebronnen steeds beter toegerust om zelf verantwoordelijkheden te dragen. Maar het politieke systeem, de overheid en de publieke diensten halen die individuele verantwoordelijkheid steeds meer weg, met regels en controle.

Het effect ervan is anno 2005 dramatisch. Uit onderzoek blijkt namelijk dat het vertrouwen in de politiek, de regering en alle politici laag tot heel laag is. Maar ook dat de mate van tevredenheid over de (semi-)publieke diensten erg laag is. En dat zegt de burger als ervaringsdeskundige en cliënt van die publieke diensten. Hij is ontevreden over de beschikbaarheid, kwaliteit, de efficiency, de wachttijd en/of de “klantvriendelijkheid” in relatie tot de prijs die hij voor die diensten meent te betalen. En die ontevredenheid beïnvloedt zijn oordeel over de politiek als impliciet of expliciet verantwoordelijke.

Het historisch patroon lijkt zich dus te herhalen. Hoewel de machthebbers langzamerhand wel beseffen dat de kloof tussen de burger en de politiek groter is geworden onderkennen ze het structurele aspect eraan niet. Consensus over benodigde veranderingen op de korte termijn, laat staan begrip over wat er werkelijk aan de hand is, is er niet.

Op Europees niveau is het van hetzelfde laken een pak. Doordat de bestuurders van de afzonderlijke Europese landen een Europa geschapen hebben van en voor bestuurders, waarbij de burger op nog meer afstand staat dan al het geval is in de afzonderlijke landen, verwijdt Europa alleen maar de kloof die er in Nederland is.

Als de externe omstandigheden voor de burgers rustig en overzichtelijk zijn dan is het wel *vervelend* dat het systeem zo slecht aansluit bij de wensen en mogelijkheden van die burgers, maar het is niet echt heel *belangrijk* voor het dagelijks bestaan. De situatie wordt echter veel problematischer als zich veranderingen voltrekken die voor de gemiddelde burger bedreigend zijn. Een stagnerende economie gecombineerd met toenemend gevaar voor terroristische aanslagen maakt de behoefte aan leiders die visie en kracht uitstralen veel groter dan voorheen.

Veel politici en andere opinieleiders stralen uit dat dit gebrek aan vertrouwen een tijdelijk of conjunctureel verschijnsel is dat samenhangt met bepaalde personen of bepaalde modetrends en op te lossen is door wat meer “naar de mensen te luisteren” of de doelstellingen “wat beter uit te leggen”.

Maar ik denk dat er sprake is van een groot, structureel probleem met gigantische risico's. En helaas geeft de geschiedenis daarvan veel voorbeelden. Ontwikkelingen met grote globale

gevolgen - zoals dit keer opkomend moslimextremisme, sterke economische groei van China en massale verspreiding van het internet - gaan gepaard met ingrijpende veranderingen van machtsverhoudingen. En dat houdt in, dat veel zekerheden verdwijnen en nieuwe spanningen ontstaan. We zouden uit de wereldgeschiedenis moeten leren waar dat toe kan leiden. En als er juist dan sprake is van een grote kloof tussen de burgers en hun leiders dan dreigt er een extra groot gevaar: een grote, ingrijpende, schokkende gebeurtenis kan het systeem dat eigenlijk al uit het lood is geslagen, volledig onderuit halen. En als deze toenemende dreiging gecombineerd wordt met een forse economische dip, dan heb je echt een explosief mengsel dat met ongekeerde kracht kan huishouden.

Los van de discussie over de kans van een dergelijke dreiging, kan ze concreet worden verminderd als de verantwoordelijken in politiek en media zich de omvang van de problematiek, c.q. dreiging beseffen. En dat zij consensus vinden ten aanzien van de vele maatregelen die op kort termijn genomen moeten worden. Dat is het enige recept om een ingrijpende en chaotische periode te vermijden.

Ik ben ervan overtuigd dat degenen die op dit moment de macht hebben, of er bij betrokken zijn, de urgentie van deze ingrijpende overtuiging, dat de burger veel meer de kans moet worden geboden zijn verantwoordelijkheid te nemen, niet erkennen. Alles waar de burger meer over te zeggen zal krijgen betekent namelijk dat de machthebbers een deel van hun macht met de burgers moeten delen. En dat men op vrijwillige wijze een deel van de eigen macht zal afstaan, is in historisch perspectief niet te verwachten. Ondertussen is “Het huis dat Thorbecke bouwde”, zoals men in Den Haag ons huidig democratisch systeem liefkozend noemt, een bouwval aan het worden.

En doordat externe omstandigheden, sinds het begin van deze eeuw, de druk op het systeem sterk hebben vergroot, is het gevaar voor instorting sterk vergroot.

Hoe Thorbecke's constructie het uiteindelijk zal begeven en wat er dan vervolgens komt, weet ik ook niet. Maar dat het in de komende tien jaar zijn beslag zal krijgen, daar ben ik van overtuigd.

Dat kan gebeuren op een manier die later als een Revolutie zal worden omschreven.

Maar het zou ook kunnen gebeuren doordat bij verkiezingen een persoon of groepering, wiens doelstelling het is het bestaande systeem snel te laten verdwijnen, de macht krijgt van de kiezer om dat ook te doen. **Hoe groter de kloof wordt tussen de bestaande politiek en de kiezers en hoe groter de dreigingen, hoe groter de kans is dat iemand van buiten het bestaande systeem vanuit de kiezer een absolute macht krijgt om die veranderingen aan te brengen.**

Ons politieke systeem, dat in essentie uit 1848 stamt, verkeert derhalve in zijn nadagen.